

Bezeczky Gábor¹

Kökény és borsó

– Az Arcanum Digitális Tudománytárról –

Az irodalomtudomány művelői mostanában, önhibájukon kívül, nehéz helyzetben vannak. Az alábbiakban azonban nem a tudományágunkra szabadított – végső soron valószínűleg végzetes – kellemetlenségekről lesz szó, hanem érdekes, viszonylag friss fejleményekről. Tudományágunk végének rémképét is csak azért kell megemlíteni, mert ha bekövetkezik a zárás, a friss fejlemények egyike sem vezethet sehová.

Hajdanában, úgy 30–50 évvel ezelőtt, az egyetemen a nyelvtudományi bevezetés fontos része volt az ismerkedés az alapvető és nélkülözhetetlen tudást tartalmazó kiadványokkal. Közéjük tartoztak például a szótárak: NyUSz, TESz, OklSz, SzófSz stb. Vizsgán első látásra fel kellett ismerni, melyikből származik egy-egy kimásolt lap.

Az irodalmárok méltóságát, ugyanebben az időszakban, többnyire sértette volna, ha hasonló szintre kellett volna leereszkedniük. Az egyikük maró gúnnyal beszélt arról az oktatásról, melynek – szerinte – a tárgya nem más, mint a „bevezetés abba, hogy hol van a könyvtár”. Az irodalomtudományi bevezetés nagyrészt ideológiai eligazítás volt a múlt és félmúlt tudományos irányzatai, kategóriái, fogalomkészlete között. Szótárak, enciklopédiák, lexikonok, repertóriumok, bibliográfiák és más hasonló tudástárak soha nem kerültek szóba – ahogyan természetesen a különböző szövegkiadások sem. Ezek az irodalomtudomány szükséges, de némiképp lenézett segédeszközeinek számítottak. Némely egyetemi oktató nem átalotta kijelenteni, hogy akik, mondjuk, bibliográfiák készítésére adják a fejüket, ezt kényszerűségből teszik, mert tulajdonképpen irodalomtörténésznek nem váltak be. Ez a hozzáállás, túl azon, hogy értetlen és igazságtalan, egyebek mellett azt sugallta, hogy mindenkinek egyénileg kell rájönnie, hogyan lehet boldogulni az efféle kiadványokkal. Milyenek léteznek, melyik mit tartalmaz, melyik mire jó, mit lehet várni tőlük, mire alkalmasak, mire alkalmatlanok, melyikből mit lehet megtudni: ilyesmire, mintha mindez magától értetődő volna, nem vesztegettek szót. Így nem derülhetett ki az sem, hogy – például – a *Magyar irodalmi lexikon* és *A magyar irodalom története* nem érdemben, hanem leginkább külsődlegesen, az elrendezésükben különböznek egymástól.

¹ A szerző az MTA BTK Irodalomtudományi Intézet Irodalomelméleti Osztályának tudományos tanácsadója.

Az adattárféle művek elhanyagolásának egyik – előre megjósolható – eredménye az lett, hogy az egyéni találkozás velük vagy bekövetkezett, vagy nem. Tíz évvel ezelőtt például a modern magyar irodalom egyik kiváló kutatója, aki már akkor is a tudományágunk akadémiai doktora volt, még csak nem is hallott Lakatos Éva gigantikus bibliográfiájának a létezéséről. Az efféle tudatlanság természetesen összefügg azzal az elterjedt, voltaképpen meg sem fogalmazott nézettel, mely mellőzhetőnek tartja a könyvben ki nem adott, csak a hajdani lapokban olvasható irodalmi művek tanulmányozását és feldolgozását. Sok évtizedig tartott az időszak, melynek során az irodalomtörténészek közül szinte egyedül Németh G. Béla szorgalmazta az időszakai sajtó történetének beható vizsgálatát, de még ő sem mondta ki, hogy az irodalomtörténésznek erre valójában nem annyira a sajtó, mint inkább az irodalom története miatt van szüksége. Legkevésbé sem véletlen, hanem az időszakai sajtó elhanyagolásából adódott az is, hogy a századforduló idején alkotó magyar írók többségének nem volt, ma sincs bibliográfiája. A most taláalomra megnevezett Tömörkény István, Bródy Sándor, Lovik Károly vagy Molnár Ferenc életműve sokkal többet érdemelne. De még a létező bibliográfiák, mondjuk Krúdy Gyuláé, sem megbízhatók.

Az elmúlt évtizedben azonban mintha fordulat állt volna be. Számos fiatal kutató – közülük egyesek a kritikai kiadások mellékhatásaként – kezdett el érdeklődni az időszakai sajtó iránt. Ez az érdeklődés időben egybeesett azzal, hogy a hajdani lapok közül egyre több lett elérhető a világhálón. Érdemesnek látszik hangsúlyozni, hogy ez alig több időbeli egybeesésnél. Az időszakai sajtót – a benne található irodalom miatt – Szinnyei József kezdeményező munkássága óta már akkor is tanulmányozni kellett volna, amikor a számítógép még nem létezett, mint ahogyan a sajtó iránti mai érdeklődés is messze túlmegy a világhálón elérhető lapok körén. Az egyedül az időszakai sajtóban olvasható irodalom mellőzése nem természetes állapot, hanem folytatólagosan elkövetett mulasztás volt.

Az Arcanum tevékenysége bizonyára előkelő helyen szerepel majd – ha egyszer megírják – a digitális irodalomtudomány történetében. Jelenleg az Arcanum honlapján (www.arcanum.hu) négy leágazást találunk: Arcanum Digitális Tudománytár (továbbiakban ADT), Arcanum Kéziróvtár, Hungaricana, mapire. Közülük az elsővel, melyet a honlap „prémium szolgáltatásnak” nevez, fogok foglalkozni. (A másik háromból az első kettő szintén fontos irodalomtörténeti szempontból, és nagyjából ugyanaz vonatkozik rájuk is, mint amit az elsőről mondok majd.) A „prémium” – miként a következő, a honlapon olvasható mondatokból kiderül – nem valami különleges dolgot, hanem egyszerűen csak annyit jelent, hogy az ADT, szemben a másik hárommal, nem ingyenes:

„Magyarország legnagyobb és folyamatosan bővülő digitális periodika adatbázisa, amely a teljesség igényével teszi hozzáférhetővé több száz hazai tudományos és szakfolyóirat, valamint heti- és napilap minden lapszámát. A több millió oldalas szövegállományban történő keresés, továbbá a több száz lap tartalomjegyzékének böngészése díjtalan, a dokumentumok megjelenítéséhez előfizetés szükséges.”

Nem akarok reklámot csinálni az ADT-nek, nyilván nem is szükséges, de mostanában aligha képzelhető el olyan irodalomtörténész, aki az utóbbi kétszáz év magyar irodalmával foglalkozik és nincs szüksége nélkülözhetetlen munkaeszközként az ADT-re, erre a páratlanul gazdag adathalmazra. Mindenesetre az Arcanum önreklámja, mely „több száz hazai tudományos és szakfolyóirat, valamint heti- és napilap”-ot említ, nem túloz. Jelenleg, vagyis 2019. március 7-én, azt lehet olvasni az ADT nyitólapján, hogy benne 19.423.007 oldal „tudományos és kulturális tartalmat” lehet elérni.

Mit jelent ez a csaknem húsz millió oldal? Mi mindent lehet itt találni? Az ADT jellemzésére valószínűleg már most is a „beláthatatlan” a legalkalmasabb szó. De talán érdemes megnézni egy példát.

A szakirodalomban nem teljesen ismeretlen, de nem is lerágott csont, hogy Krúdy Gyula megkapta az irodalmi Ferenc József-díjat. Ha elkezdünk keresgélni a lapokban, érdekes dolgok derülnek ki, köztük egy sor olyasmi is, aminek kibontására a szakirodalom – ahogyan ma létezik – aligha lehet képes, és nem csak azért, mert ilyen mélységben eddig még senki nem írta meg Krúdy életrajzát.

A díjat Krúdy 1916-ban kapta meg, de már 1915-ben ki kellett volna osztani. A *Pesti Napló* 66. évfolyamának 177. számában, 1915. évi június 27-én, a 10. oldalon ezt találjuk:

„A *szépirodalmi díjra* tízen pályáztak. A névsorból klasszisokkal emelkedik ki egy név:

Krúdy Gyula

A pályázata egy mondatból áll mindössze és valóban, Krúdy Gyula megsértene a bírálóit, ha életrajzi adatokkal, műveinek, irodalmi munkásságának részletezésével nyújtotta volna be pályázati kérvényét. Krúdy írásai művészi alkotások, helyét a legkiválóbb írók között jelölték ki már régen. A Ferenc József-díjnak és e díj eddigi krónikáinak valóban erkölcsi és irodalmi értéket adna Krúdy Gyula neve, mint ahogy a mellőzése

azt jelentené, hogy a pályadíj elnyerésének legkevésbé fontos feltétele az arra való érdem.

A Ferenc József-díj nem lehet az érzelmi protekció hatósági koszorúja. A többi pályázók nevét csak a teljesség kedvéért közöljük. Hogy Krúdy Gyula milyen fölényben van velük szemben, azt nem kell magyarázni.”²

A felsorolt nevek: Kupcsay Felicián, Kovács Béla, Pogány Dániel, Sibrik Antal, Lázár István, Szűcs Erzsébet, Bartos Pál valóban nem mondanak sokat. De van két kivétel is közöttük: Tormay Cecil (!) és Vay Sándor. Róluk a következőket írja a *Pesti Napló*:

„*Tormay Cecil* író, két regény és több novella szerzője, akit komoly elismerés illet meg, és pályázik a Ferenc József-díjra is, de azt hisszük e pályázata még nem egyéb, mint a jövőre való igénybejelentés.

Vay Sándor pályázatában szigorú önkritikával dolgozik. Megállapítja, hogy stílusa előkelő és írásai közkedveltek. Kéri, hogy tekintsenek el a zsűri tagjai a negyven esztendő korhatártól s adják neki a díjat, noha túlhaladta már a feltételekben megszabott határt. Minthogy azonban a pályázati feltételeket nem lehet megváltoztatni – ehhez közgyűlési határozat és miniszteri jóváhagyás kell – Vay Sándor pályázatát aligha lehet figyelembe venni.”³

A Vay Saroltának született Vay Sándort történetesen Krúdy írásaiból is lehet ismerni. Muris, hogy a pályázatban egymás mellé kerültek. Ezen a ponton akár hosszabb kitérőre is alkalmas az ADT: el lehet olvasni, mit írt Vay Sándor és mit írtak róla a korabeli sajtóban. Vay Sándor csakugyan meghaladta a pályázati korhatárt. 1915-ben ötvenöt éves volt. Ha nincs korhatár, és ha Krúdy nem indul, indokoltan kaphatta volna meg a díjat. S ha eszünkbe jut Krúdy másik ideillő hőse, Simli Mariska, akkor újabb hosszadalmas, de szintén tanulságos kitérőt lehet tenni a róla szóló hajdani cikkek böngészésével. Egyúttal el lehet gondolkozni azon is, van-e valami hasonlóság Vay Sándor, Simli Mariska és Tormay Cecil között, és mi az, ami megkülönbözteti őket. A „Simli” nevet egyébként nem ráaggatták a roppant különös, reverendát és cilindert viselő alakra, hanem az apjától, a tragikus sorsú Simli Jánostól örökölte. Simli Mariska alakja is, életútja is hátborzongató. S hogy miért nevezi kivétel nélkül minden cikk „Mariskának”, s

² „A Ferenc József-díj pályázói”, *Pesti Napló* 66, 177. sz. (1915): 9–10. 10.

³ Uo. 10.

nem a rendes polgári nevén, külön magyarázatot igényelne. Mindenesetre mindhárom alak neve érdekes problémákat hoz elő. Cecil, azaz Cécile is. S ha jobban belegondolunk, még Krúdy neve is. Csákány Julianna fia – amint erről a Family Search adatbázis tudósít – a törvénytelen gyerekként a Csákány Gyula nevet kapta a keresztségben, 1878. november 9-én, s csak a szülei összeházasodása után – az író ekkor 17 éves – használhatta legálisan a Krúdy nevet. A nevek és identitások hosszú kitérőkre csábítanak az ADT-ben. Mások mellett eszünkbe juthat Krúdy Gyula első felesége, Spiegler Arabella, azaz Bogdán Bella, vagyis Satanella. De Krúdy apósa, Spiegler Gyula Sámuel, a rabbi, matematikus, pedagógus, várostörténész, a valós alak, akit a fiktív Maszkerádi Malvina megemlít a *Napraforgóban*, szintén kitérőre késztet.

Az ADT-ben található adatok és történetek tömege aligha rendezhető el a hagyományos irodalomtörténeti koncepciók használatával. Először is: nincsenek súlypontok és fővonalak. Vagy – ami ugyanaz – felmérhetetlenül sok van belőlük. Minden egyénnek egymással is feszültségben álló önazonosságai és történetei vannak. Minden pontban egymást kiegészítő és támogató, vagy egymás érvényét tagadó, egymást meghazudtoló történetek keresztezik egymást. Borges könyvtára – élőben. Milyen vizsgálati módszereket és koncepciókat kell kialakítania az irodalomtörténésznek, hogy bánni tudjon majd az ADT-vel, amikor az már a jelen adatállományának – mondjuk – tízszeresére bővül, vagy amikor a saját lehetőségeinek logikai határaihoz közeledik?

A *Pesti Napló* cikkéből kiderül az is, kik kapták meg korábban a Ferenc József-díjat: 1900-ban Endrődi Sándor, 1906-ban a Tarczai György írói néven publikáló Divald Kornél, 1908-ban Csergő Hugó, 1910-ben Ady Endre, 1912-ben Révész Béla. A díjjal járó kétezer korona, derül ki az ADT-ből némi keresgélés után, a kezdő középiskolai tanár éves fizetésének felelt meg 1910-ben. Az ADT sokat tud – mondjuk – Csergő Hugó és Krúdy kapcsolatáról is.

A cikk elmondja azt is, kik ítélték oda a díjat. A zsűri elnöke maga a polgármester, Bárczy István, a zsűri tagjai pedig: Benedek János, Wodianer Arthur, Márkus Miksa, Wolfner József. „Az ötödik zsűritag, Márkus József, hónapokkal ezelőtt meghalt. Helyét a legközelebbi közgyűlésen fogják betölteni s július közepe táján eldől mindkét pályázat sorsa.”⁴

Hogy ők kik voltak, szintén meg lehet tudni az ADT-ből. Benedek Jánosról például ezt olvashatjuk a *Magyar Életrajzi Lexikonban*:

„Benedek János (Nyírbalkány, 1863–Bp., 1926. márc. 13.): újságíró és költő.
Debrecenben ügyvéd, a *Debrecen* c. függetlenségi lap szerk.-je (1899–05).

⁴ Uo. 10.

Egy ideig az itt dolgozó Ady Endre főnöke és barátja. 1901–18-ban Hajdúböszörmény függetlenségi pártiogy.-i képviselője. 1920-tól haláláig demokrata pártiogy.-i képviselő. Munkatársa volt a *Vasárnapi Újságnak*, *Egyetértésnek*, segédszerk.-je az *Ústökösnek*. – *M. Költemények* (Bp., 1886); *Tábortüzek* (Bp., 1893).”

Július közepén azonban mégsem dőlt el a pályázat sorsa. A *Pesti Napló* 198. számában, július 18-án, a 21. oldalon ezt a hírt találjuk:

„A Ferenc József-díj őszre marad. A Ferenc József jubileumi díjat, amelyet tudvalevőleg ez idén az irodalmi és tudományos munkásság jutalmazására szántak, az őszi szezon előtt nem fogják kiadni. A késedelmet azzal indokolják, hogy a zsűri tagjai nincsenek teljes számmal Budapesten.”⁵

A lap 269. számában, szeptember 26-án, a 16. oldalon újabb hír jelenti be a döntés elhalasztását:

„A főváros tanácsa még júniusban pályázatot írt ki a Ferenc József tudományos és szépirodalmi jubileumi díjra. A pályázat határideje még nyár előtt lejárt, s a pályázat sorsa fölött mégsem történt máig sem döntés. Dr. Wildner Ödön tanácsnok, a szociálpolitikai ügyosztály vezetője értesülésünk szerint a jövő hét folyamán fog a polgármesternek mint a zsűri elnökének előterjesztést tenni a zsűri összehívására. Biztos tudomásunk szerint mindkét pályázat fölött október közepe táján fognak dönteni.

A pályázati kérvények hevertetését, a zsűri döntésének halasztgatásál furcsának találjuk. Végtére is az irodalmi pályadíj odaítéléséhez nem kell előbb hosszas tanulmányokat végezni, nem kell hatvan drámát elolvasni, mint a drámabíráló bizottságnak. Nagy méltánytalanság ez nemcsak a pályázókkal, hanem a közönséggel szemben is, mert a közönség joggal kéri számon, mi történt a főváros irodalmi koszorújával, kinek a kedvéért halasztják a döntést tavasztól télíg?”⁶

⁵ „A Ferenc József-díj őszre marad”, *Pesti Napló* 66, 198. sz. (1915): 21.

⁶ „A Ferenc József díj”, *Pesti Napló* 66, 269. sz. (1915): 16.

A 286. számban, október 13-án Lakatos László hangot adott a gyanakvásának, mely szerint a halogatás nem véletlen:

„A komoly bosszúságon túl már szinte tréfás is az a legendába való halogatás, ami történik egy író – Krúdy Gyula és egy irodalmi pályadíj – a fővárosi Ferenc József-ösztöndíj körül. Ám vagyok annyira arrogáns, hogy ne fővárosi croquist írjak az ügyről, amely egyébként is megérdemli az elkeseredés minden őszinte komolyságát.

A főváros a már rég lejárt Ferenc József-ösztöndíjat – teljes és készpénzben fizetendő kettőezer koronát! – nem adja ki, mert nem tud, nem akar, nem mer dönteni Krúdy Gyula és Tormay Cécile, a két legkomolyabb pályázó közt. Krúdy Gyula író, ám a szavazatok többsége Tormay Cécile javára engageáltatott és a legkényelmesebb – nem szavazni.

A kettőezer koronáról, ezt komolyan mondjuk, most nem mint pénzről beszélünk. Ez a summa ezúttal pályajutalom is, koszorú és korona. A pályázat sajátos szabályai szerint pedig Krúdy Gyula ebben az életben még egyszer nem folyamodhatik a díjért. Ha tehát most kisebbségben marad, akkor az azt jelenti, hogy ő kisebb író Tormay Cécilenél, ami ugyan egyáltalán nem szégyen, de Krúdy Gyula esetében nem igaz.”⁷

A bevezető után a cikk szerzője, Lakatos László csaknem egy teljes újságoldalt szentel Tormay Cécile és Krúdy Gyula munkásságának a mérlegelésére. Tormay *A régi ház* című regényéről megállapítja:

„*A régi ház* nem fontos munka, még az is, aki a legnagyobb szeretettel olvasta, képes lesz arra, hogy elfelejtse. Merev arabeszk ez, túlságosan szabályos virágok, nem kellene, hogy restelkedjék értük egy királyi mérnök sem, de melegség e virágnál több van februáriusi ablakom kusza jégvirágában is.”⁸

⁷ LAKATOS László, „A koszorúért”, *Pesti Napló* 66, 286. sz. (1915): 13–14. 13.

⁸ Uo., 14.

Lakatos szerint Tormay messze elmarad Kaffka Margit mögött is, és még ő sincs sehol Krúdyhoz képest. Mivel Krúdyról nem könnyű értelmesen beszélni, Lakatos az előre várható módon fut bele a fellengzős lelkendezésbe:

„Krúdy Gyula? Indázó virág a magyar művészet udvarházán, ő a magyar föld, a magyar víz, a magyar levegő, a magyar égbolt. Délibáb ő, Kárpátok sikolya és a Balaton szőleinek mézédés illata. Jókai óta a legkülönb magyar fantázia, királyi ura szívünk bizalmas kincsének, drága szép úri magyar nyelvünknek.”⁹

Ráadásul – ezt észre sem vette a cikk írója – Tormay Cécile 1915. október 8-án betöltötte a negyvenedik életévét. Vajon a pályázat benyújtása vagy a döntés időpontja számított volna? Egy hét múlva, október 20-án, a 293. szám 14. oldalán a következő hírt olvashatjuk a lapban:

„A Ferenc József jubileumi díj szépirodalmi zsűrijében Márkus József halálával egy hely üresedett meg. A tanács azt javasolja a közgyűlésnek, hogy erre a helyre Molnár Ferenc bizottsági tagot küldje ki. Úgy értesülünk, hogy a zsűri a legközelebbi napokban ül össze. Az eredmény nem lehet kétséges.”¹⁰

De a hivatalt nem lehet sürgetni: 1916 áprilisáig nem történt semmi. A lap 67. évfolyamának 95. számában, 1916. április 4-én *Ami nem sürgős* címmel felháborodott hangvételű cikk nehezményezte a döntés elmaradását.¹¹ A korábbi hírekhez képest a lista Erdős Renée-vel (újabb érdekes önazonosságképlet) és Lengyel Gyulával bővült, Tormay Cécile viszont visszavonta a pályázatát, mert közben *A régi ház* elnyerte az Akadémia Péczely-díját. A regény nemcsak Beöthy Zsoltnak, hanem Horváth Jánosnak is tetszett. Tormay és Horváth a *Napkelet* idején szoros munkakapcsolatban álltak. Ugyanakkor nem emlékszem és az ADT-ben sem találok nyomát, hogy Horváth János valaha is említette volna Krúdyt. Tormay és Krúdy, nyilván jó okkal, nem keresték egymás társaságát. A *Napkelet* a fennállása során mindössze tucatnyi alkalommal, legtöbbször mintegy mellékesen említi Krúdyt. Tormay és Krúdy szívélyesnek nem nevezhető viszonya talán az 1915-ös pályázatig megy vissza – és az ADT-nek köszönhető, hogy most ebben az ügyben valamivel tisztábban lehet látni.

⁹ Uo., 14.

¹⁰ „A Ferenc József-díj”, *Pesti Napló* 66, 293. sz. (1915): 14.

¹¹ „Ami nem sürgős”, *Pesti Napló* 67, 95. sz. (1916): 7.

A *Pesti Napló*ban 1916. május 10-én újabb cikk tette szóvá a főváros vezetőinek nemtörődömségét, majd végül május 24-én, a 144. szám 10. oldalán olvashatjuk, hogy „az 1915. évi szépirodalmi díjat a zsűri egyhangúlag Krúdy Gyulának ítélte.”¹² Ekkor még élt – november 21-ig – Ferenc József.

Ahhoz képest, milyen elképesztő dolog ebben a hatalmas adathalmazban keresni (és megtalálni) dolgokat, minden bizonnyal igazságtalannak fog majd látszani, hogy a továbbiakban kizárólag az ADT fogyatékoságairól esik majd szó. A legfontosabb, de nem egyedüli szempontom a megtalálhatóság lesz.

Hogy megtaláljuk-e, amit keresünk, például valamely személynév vagy egyszerűen bármely szó jelenlétét Arcanum által feldolgozott dokumentumokban, a szoftver karakterfelismerő képességétől függ. Az egyik módja megtudni, hogy a szoftver voltaképpen mit minek lát, mit minek olvas, igen egyszerű. Mindössze át kell tenni a találatként felhozott PDF-et szövegszerkesztőbe.

A *8 Órai Újság* 8. évfolyamának 177. számában, 1922. augusztus 5-én, a 7. oldalon a következő hirdetést találjuk:

¹² „A Ferenc József-díj”, *Pesti Napló* 67, 144. sz. (1916): 10.

RITKA ALKALOM

Olcso, érdekes és értékes
könyvek beszerzésére.

Krúdy Gyula: Szindbad Ifjúsága és szomorúsága. 2 kötet ama- törkiadás, művészi rajzokkal...	K 40.—
Krúdy Gyula: Asszonyságok díja. Regény	K 40.—
Kosztolányi Dezső: Boszorká- nyos esték.....	K 80,—
Molnár Ferenc: Andor. Nagy re- gény.....	K 55,—
Aróbasew; Szenvedély.....	K 16,—
Bródy Sándor: A nap lovagja. A kiváló író legszobb regénye, vászonkötésben.....	K 83.—
Molnár Ferenc: Uridivat, Vigjáték	K 44.—
— A fehér felhő.....	K 22.—
— Lillom	K 44.—
Mind a három gyönyörű kiadás- ban, merített papíron.	

Kaphatók a **Budapesti Hírlap** könyv-
kereskedésében, **VIII., József-körut 5.**
utánnvétél vagy az összeg és könyvenként
3 korona postaköltség beküldése ellenében.

Az Arcanum szoftverje ezt a következőképpen olvassa:

„RITKA	ALKALOM
Olcso,	érdekes és értékes könyvek beszerzésére.
Krúdy Gyula r	Ssiadbad Ifjúsága, és szomorúsága.. 2 kStot ama- töckiadás,
műrészt	rajzokkal... K 40.— Krúdy Gyula: Asszonyságok díja.
Kökény ti 40.—
Ko sztolányi Borsó:	Boszorkányos esték..... K 80,—
Kolnár Ferenc:	Andor. Nagy regény..... K. IS*,—
Ar oübasew;	Szenvedély..... K lé,—
Br ády Sándor:	A nap lovagja.
A. kiváló író	logszobb regénye,

viezookötáében.....	K	83,—
Mo lnár Ferenó: Urdtvt. Vígjáték	K	M.—
- A fehér felhő.....	K	23.—
— L iliom.....	K.	«_

Mi nd a három gyönyörű kiadásban, merített xmpiron. Kaphatók a Budapesti Hírlap könyvkereskedésében, VIII., József-körut s, utánvéttel vagy az üaazog és könyvenként 2 korona postaköltség beküldése ellenében.”

Rejtő Jenő Török Szultánja ehhez képest pedáns tanítónéni. A szerzők neve közül egyedül Krúdyé hibátlan. Más szavakkal ez azt jelenti, hogy ha a „Kosztolányi Dezső”, „Molnár Ferenc”, „Bródy Sándor” kérdéseket intézzük az ADT-hez, válaszként nem fogjuk ezt az oldalt megkapni. Az ADT mást lát ott. Feljön viszont ez az oldal – a „Br ády” miatt –, ha „Ady”-t írunk a keresőbe. „Hunyady”-t a szoftver 772 alkalommal látja „Huny ady”-nak. Ez azt jelenti, hogy a „Hunyady” kérdésre a helyes válasznál 772-vel kevesebbet, az „Ady” kérdésre pedig 772-vel többet kapunk.

Ha ebből okulva netán a „Brády Sándor” kérdést tesszük fel, 84 találatot kapunk. Ha a szószünetet (melyet a következőkben a „_” jel helyettesít) következetesen végigvisszük Kosztolányi nevéen, a következő eredményre jutunk:

K_osztolányi 194
 Ko_sztolányi 78
 Kos_ztolányi 10
 Kosz_tolányi 376
 Koszt_olányi 12
 Koszto_lányi 326
 Kosztol_ányi 14
 Kosztolá_nyi 216
 Kosztolán_yi 8
 Kosztolány_i 30

Ez az 1.264 találat mind hiányozni fog a „Kosztolányi” kérdésre kapott válaszból. És ezek csak a legnyilvánvalóbb módjai Kosztolányi neve félreolvasásának. Nyilván számos lehetőség van rajtuk kívül is. A „Dezső”-t pedig a szoftver a következő módokon tudja elrontani: Dezsü,

Dezs, DezsS, Pezso, Dózsa, íessas. Közülük alighanem az utolsó a legleleményesebb. Jesszum Pepi!

S hogy itt helyesen szerepel Krúdy neve, nem jelenti azt, hogy az ADT ne tudná számtalan módon félreolvasni, és ezzel láthatatlanná tenni a normális keresés számára. A szószünetet Krúdy nevén is végig lehet vinni, de van egyebek mellett „Kmdy”, „Hrudy”, „Krúdj”, „Krudn” és „K_n_id_y” („Oy_la” és „Gyéla”) is. Szindbád (Ssiadbad, Szlr.dhad, Szlndbad) nevét – egy szószünettel – így darabolja az ADT Prokruzstész-algoritmus:

S_zindbád	18
Sz_indbád	7
Szi_ndbád	2
Szin_dbád	6
Szind_bád	3
Szindb_ád	9
Szindbá_d	4

Lehet több szószünettel is próbát tenni: a „Sz_ind_bád” kérdésre 19 találatot kapunk, de talán ennyi is elég most.

És ez még nem minden. A fenti hirdetés ismét megjelent a *8 Órai Újság* 8. évfolyamának 180. számában, 1922. augusztus 9-én a 2. oldalon. Az ADT ekkor így olvassa:

„RITKA	ALKALOM
Olcsó, érdekes és értékes könyvek	beszerzésére.
Krúdy Gjnle: Szlr.dhad ifjnsása és szomorusásra. á aötec ama- tórhiaóis,	
művészi rajzokkal. . K 40 — KmnyGyula: AsBBonyEáEcokdíJa.'	
itogény	K M —
Ko sztolányi Pezso: Boszorkányos esték.....	K 30,—
Mo lnár JPoreae: Andor-. Nagy regény.....	K SS
—	
Ar fcübase'W; Szenvedély.....	K 16.—
Brddy Sándor: A nap	lovagja.
A kiváló író legszebb	regénye,
vászoiikótésben.....	K33,—
Mo lnár Ferenc: Urdtvtat. Vigjáiék	K 44.—

— A fehér felhő K 23.—
 — X,Uiom..... K 44—

Mind a három gyönyörű kiadásban. niáritott papivon.
 Kaphatók a Budapesti Hírlap liünyv- berenkedésében, VIII., Józaef-Uörut a,
 utánvétellel vagy az összeg és könyvönként S korona postaköltség beküldése
 ellenében.”

Bár itt jóval több hiba van, mint az első esetben, a „Ko_sztolányi Pezso” határozott javulás a
 „Ko_sztolányi Borsó”-hoz képest. Az ADT többi szerző nevét sem kíméli: „Gjnle”, „JPoreae”,
 „Brddy” „Mo_inár”.

A hirdetés harmadik alkalommal is megjelent a *8 Órai Újság* 8. évfolyamának 197.
 számában, 1922. augusztus 30-án, a 2. oldalon. Harmadszor sem léphetünk ugyanabba a
 folyóba. Az ADT ekkor így olvassa:

„RITKA	ALKALOM
SMgsó, érdekes és ér-iékes Etönywek	fcsszerzésérs.
Krúdy Gyula: Szlnbad ifjúsága és nzc moraaa ja. 2 kötet ama* törkiadásj	
művészi rajzókkal... K 10.—	Krúdy Gyula: Asssonyságokdija,
Kojrény	II 40.—
Kosztolányi Dezső: Boszorkányos esték.....	K 30.—
Mo Inár Ferenc: Andor. Nagy ro	
geny.....	K o5 —
Arcübasev, Szenvedély.....	K 76.—
Brtidy Sándor: A nap lovagja.	
A kiváló író legjobb regouyo,	
vászonkötésben.....	K 38,—
Mo Inár Ferenc : Uridivat. Vjgjáték	K 44.—
— A fehér íelbő.....	K 22.
- lilium.....	K 44.

Mind a három gyönyörű kiadásban, merített x>apiron.
 Kaphatók a Budapesti Hírlap könyv- kereskedésében, Vili., József-körut 6,
 utánvétellel vagy^az összeg es könyvenként - korona postaköltség beküldése
 ellenében.”

Sejtelmem sincs, tisztában vannak-e az Arcanumnál az általuk használt szoftver karakterfelismerési gondjaival. Következésképpen azt sem tudhatom, mekkora erőfeszítést fordítanak a szoftver kijavítására. A következő esetből azonban azt a tanulságot vonom le, hogy nem a minőség, hanem a mennyiség irányába haladnak.

Az ADT az *Új Nemzedék* című lapot a „Frissen feltöltött” kategóriába helyezi. Ha az idők során javult volna a karakterfelismerés, akkor az ilyen, újonnan érkezett lapoknál nyilván kevesebb hibát találnánk. De a lap 1. évfolyamának 1. számában, 1919. szeptember 28-án, a 3. oldalon ilyesmit olvashatunk:

„Felkerestem Friedrich Ietvám miniszterei-
nőfcőt a Várban, bogy az Uj
Nemzedék közönsége szénáira intervjut kérjek tőle

...

nem vonják meg töte aa idegen hatalmak jóákar&tu támogatásukat

...

A kormány helyzete szilárd és megdörat-
hetotian

...

Ebből aa eUmfoxadaimi szervezetből Mafedruilt a keresz-
tény-bfock

...

A mérséklés csak úgy volt lehetséges, hogy magunk áSltunk a mozgalom élére,
erősen áüiitom, hogy csak így sikerült a pogromokat megakadályozni.

...

Az ország újjáépítésére irányuló felada-
tfrtnVVrflji szOkoé^rüok van a hazafias
munkásság támogatására, mert az átélt orezn-gpuszri iáéért a munkásságot nem
lehet tetei ösaégro vonni, hanem csakis a volt vezéreket”

Végezetül érdemesnek látszik megemlíteni egy más jellegű problémát is. Az Arcanum honlapján azt olvassuk, hogy az ADT „a teljesség igényével teszi hozzáférhetővé több száz hazai tudományos és szakfolyóirat, valamint heti- és napilap minden lapszámát.” Az ADT tehát teljességet, minden lapszámot említ. Ehhez képest azonban gyakran hiányoznak hónapok vagy akár teljes évek egy-egy lap történetéből. Hiányzik például az *Alkotmány* című napilap első két évfolyama, valamint a 3. évfolyam (1898) fele. Szintén az első két évfolyama hiányzik a *Budapesti Hírlap*nak, tovább a 3. évfolyam (1883) májusi számai és a 8. évfolyam (1888) január–áprilisi számai. Ugyancsak az első két évfolyama hiányzik a *Budapesti Naplónak*, valamint a 3. évfolyam (1898) júniusi számai. A *Hazánk*nak az első négy évfolyama hiányzik,

valamint az 5. évfolyam (1898) január–márciusi számai. Az efféle hiányok felsorolását sokáig lehetne folytatni. Mivel az ADT folyamatosan alakul, elképzelhető, hogy a hiányzó lapszámok, évfolyamok egyszer majd a helyükre kerülnek. Nagy összegű fogadást azért nem tennék erre.

De az ilyen hiány, mely már ránézésre is látszik, még mindig sokkal jobb, mint a sunyi, rejtett hiány. A *Független Magyarország* 2. évfolyama 372. számának (1903. március 29.) hiányát nem jelzi semmi. Ott kellene lennie, de nincs. Ugyanez áll a *Független Magyarország* 2. évfolyamának 386. számára (1903. április 12.). Mindkét lapszámban Krúdy-elbeszélés jelent meg. Március 29-én a *Hídon*, április 12-én *A megyén*. Ha egyedül az ADT alapján kellene összeállítanom K_n_id_y Oy_la publikációinak a listáját, nem tudhatnék róluk.

Az ADT-én belül semmi nem figyelmeztet a rejtett hiányokra. Dobás Kata hívta fel a figyelmemet arra, hogy igenis *van* hiánylista. Igaz, nem az ADT-ben, hanem az Arcanum főlapján, némiképp eldugva. Az „Adatbázisok” legördülő menüjében kell kiválasztani az „Arcanum Digitális Tudománytár”-at, és ennek az oldalnak az alján található a „Hiánylisták” rovata. Magára vessen, ha valaki az ADT-én belül keresné az ADT használóinak szánt információt.

Nem tudni, az Arcanum mikor tervezi pótolni a hiányokat. Mondjuk a *Pesti Napló* 1869 és 1893 közötti 23 évfolyamát. Érdemes várni néhány hetet, hónapot? Vagy ennyire azért nem sürgős az Arcanumnak?

A fentiekben jelzett problémák egyike sem csekélység, de még ezek után is tartom, hogy a magyar irodalom utolsó kétszáz évével foglalkozó irodalomtörténészek nemigen nélkülözhetik az ADT-t. Fogják-e tanítani majd, hogyan kell kutatni az irodalomtörténész munkáját alighanem alapvetően átalakító adathalmazt? A válasz attól is függ, lesznek-e napjaink katasztrófáját túlélő irodalomtörténészek.